

04/08/2025

דו"ח רפואי:

סכנת מוות לחטופים: 668 ימים של הרעבה מכוונת בשבי

תמצית

אתמול צוין ט' באב, יום תענית ושיא תקופת ימי בין המיצרים. 50 חטופים וחטופה מוחזקים בשבי החמאס 668 ימים, מתוכם 22 חיים ו-28 חטופים חללים. הסרטונים האחרונים שפורסמו, ובהם נראים אביתר דוד ורום ברסלבסקי, מאששים באופן חזותי ומצמרר את הגיהנום שעוברים החטופים, הסובלים מהרעבה מכוונת המהווה סכנה ממשית ומיידיית לחייהם ולבריאותם. בסרטונים ניתן לראות את אביתר ורום כחושים בצורה מסכנת חיים מרעב קיצוני ממושך, עם סימני חולשה ותשישות תוך תיאור של מחסור חמור במזון ותפריט דל ביותר, היעדר שתיה מספקת, והתעללות על ידי מניעת מזון ואספקתו בצורה לא סדירה ולא תואמת. מצבם של החטופים החיים קשה מאוד ומתדרדר באופן חמור בשל תנאי השבי הקשים, ובפרט – בשל הרעבה מכוונת מתמשכת וסכנת רעב קיצוני. לפי עדויות רפואיות ועדויות חטופים ששחררו, רובם מוחזקים בתנאים בלתי אנושיים, לעיתים קרובות בתת קרקע, תוך סבל גופני ונפשי קיצוני, ללא גישה הולמת למזון, מים, תרופות וטיפול רפואי, ובתנאי היגיינה מסוכנים.

מערך הבריאות של מטה המשפחות פרסם שוב ושוב דוחות רפואיים מקצועיים המבוססים על **הממצאים הרפואיים של חטופים שהוחזרו בהסכם לפני כמעט 200 ימים, על הדוחות הפתולוגיים של אלו שלא שרדו ועל עדויות שורדי שבי**. תיעדנו פגיעות חמורות בבריאותם, הנובעות בין היתר מתת תזונה, ירידה של עד 50% ממשקל הגוף, אובדן מסת שריר, פגיעה בפעילות מערכת העצבים, היחלשות המערכת החיסונית, והיעדר רזרבות פיזיולוגיות חיוניות – במיוחד בעונת החורף (2,3,4,5,6,7).

החטופים מורעבים בצורה קיצונית הפוגעת בבריאות הגוף והנפש ומסכנת חיים. הנתונים העולים מן הסרטונים של רום ואביתר מעידים על סכנת מוות להם ולכלל החטופים. חלק משורדי השבי איבדו כמחצית ממשקל גופם ולחלקם נמדדו אחוזי שומן נמוכים מסף קריטי של 5%.

לא בכדי, מצבם הקשה של החטופים, שלדים-חיים, מזכיר לנו את תוצאות ההרעבה הקשות בשואה.

"תפריט של רעב": הרעבה מכוונת ככלי התעללות בחטופים

העדויות הרפואיות והאישיות שנאספו מצביעות על כך שהחטופים עוברים הרעבה מכוונת כחלק מדפוס שיטתי של פגיעה פיזית ונפשית. על פי עדויות חטופים ששוחזרו, המזון שסופק להם לא עמד ברמות קיום בסיסיות, לא כלל ערכים תזונתיים נדרשים, ולעיתים כלל חצי פיתה או לחם בלבד פעם ביום – ואף פחות מכך. חלק מהחטופים דיווחו על "תפריט קבוע" שכלל מים מועטים, לחם, אורז, עדשים ומעט סוכר. כל החטופים תיארו תחושות רעב תמידיות, ותחושת חולשה קבועה. אחדים מהם דיווחו על רעב ממושך של ימים רצופים.

בהמשך לאמור, ועל סמך הסרטונים שפורסמו לאחרונה של אביתר דוד ורום ברסלבסקי, נערכה הערכה ראשונית של משקלם על ידי דיאטניות קליניות מנוסות, ופרופ' רונית אנדולט, לשעבר ראש אגף התזונה במשרד הבריאות. לפי ההערכה, משקלו הנוכחי של אביתר מוערך ב 40-45 ק"ג – ירידה של כ-41% ממשקל גוף מקורי של כ-76 ק"ג. המוגדר על פי ארגון הבריאות העולמי כתת-משקל חמור (Severe Thinness). רום התחיל עם מסת גוף בגבול התחתון ובמשקל של כ-65 ק"ג, ולכן נמצא בסיכון מירידה במשקל. משקלו הנוכחי מוערך ב- 43-47 ק"ג – ירידה של כ-31%. סובל אף הוא מתת-משקל חמור המעיד על סיכון קליני גבוה לסיבוכים חמורים.

הסרטון של אביתר דוד, שבו הוא מציג את ארוחותיו ומונה מרכיבים בסיסיים בלבד כמו עדשים ושעועית, ולעיתים היעדר מזון בכלל למספר ימים, תואם באופן ישיר את העדויות הללו וממחיש את ההיקף המוגבל של המזון והשתיה המועברים לחטופים.

עדויות נוספות של שורדי שבי והשלכות קטלניות

העדויות על הרעבת חטופים אינן חדשות, אך לאחר 668 ימים אנו מגיעים לשפל חדש. במשך חודשים ארוכים מתארים שורדי שבי, גורמי רפואה ובני משפחות החטופים דפוס עקבי של מחסור חמור במזון, תפריטים דלים לאורך זמן, והחמרה יזומה בתנאי התזונה בעת הסלמה ביטחונית או כצעד ענישה מצד השובים. העדויות הללו מקבלות חיזוק נוסף בתיעוד חזותי מהשבי, שבו נראים חטופים בתת משקל קיצוני, עם סימני חולשה ותשישות בולטים. בהקשר זה, חלק מששת החטופים שנרצחו במנהרה, אותרו במצב של תת משקל קיצוני. מצבם בעת הרצח מעיד על הרעבה ממושכת בתקופת השבי, ומצטרף לשורה ארוכה של עדויות ותיעודים הממחישים את עומק הפגיעה הפיזית הנגרמת כתוצאה מהחזקת חטופים בתנאים בלתי אנושיים.

ב 8 בפברואר 2025 פורסמו תמונות מטקס מבוי שערך חמאס בעת שחרורם של אוהד בן עמי, אלי שרעבי ואור לוי, לאחר 491 ימים בשבי. השלושה הובלו על ידי מחבלי חמאס לבמה במסגרת הטקס, כשהם חיוורים, רזים באופן בולט וחלשים פיזית, עם סימני תשישות והליכה איטית שנזקקה לעיתים לתמיכה. מראה גופם שיקף ירידה ניכרת במשקל,

אובדן מסת שריר והיעדר חיוניות, והמחיש את ההשפעות המצטברות של תנאי השבי הקשים, ההרעבה הממושכת והחוסר בגישה לטיפול רפואי. בהמשך, לפי פרסומים בתקשורת מ-9 בפברואר 2025, בני משפחה מסרו כי אוהד בן עמי שקל כ-55 ק"ג בעת השחרור; באותו פרסום נמסר כי אלי שרעבי תיאר חלוקת מזון מצומצמת עד כדי מצבים שבהם נדרשו החטופים להכריע מי יקבל מזון ומי יותר ללא מזון.

עדויותיהם של שורדי שבי משקפות את אותו דפוס. עומר ונקרט, ששוחרר לאחר 505 ימים בשבי, תיאר תנאי קיום קשים במנהרות, רעב מתמשך, בידוד והתעללות פיזית ונפשית, ובהם ריסוס חומר הדברה לעיניו, הכאה ואיומים מתמשכים. הוא סיפר גם על התקופה שבה הוחזק יחד עם אביתר דוד וגיא גלבוע דלאל במשך כ-250 ימים, ועל המבט בעיניו של אביתר שאמר הכול: רעב, חולשה ונטישה.

עומר שם טוב, תיאר בתקשורת כי הוחזק במתקן תת קרקעי ללא גישה נאותה למזון או לאור יום, ולעיתים קיבל עוגייה ומים מלוחים בלבד. משקלו ירד מ-80 ק"ג לכ-55 ק"ג, והוא סבל מהיחלשות פיזית קשה ומתמשכת.

העדויות המצטברות מציינות תמונה אחידה: הרעבה בשבי אינה מצב אקראי או תוצר לוואי של תנאי המלחמה, אלא חלק ממדיניות מכוונת ושיטתית. המדיניות הזו פוגעת באופן חמור בבריאותם הפיזית והנפשית של החטופים, ולעיתים מביאה אותם לסף קריסה ואף למוות.

יצוין כי חטופים ששוחררו דיווחו על האבסס אוכל בתקופה הסמוכה לשיחרורם, על מנת למתן את הסימנים.

השלכות רפואיות מיידיות וארוכות טווח של הרעבה

רעב מתקדם הוא מצב רפואי קיצוני הפוגע במערכות גוף רבות בו זמנית. במצב זה, הגוף נאלץ לפרק את מאגרי: חלבון (רקמת שריר ושלד ואף פגיעה באיברים פנימיים) ורקמות חיוניות – כדי לשרוד. ככל שהתהליך נמשך, כך גוברת הפגיעה הבלתי הפיכה באיברים חיוניים, והמגננונים הפיזיולוגיים הבסיסיים קורסים. אצל חטופים הסובלים מתת תזונה ממושכת ומפגיעה כללית במערכות הגוף, גם ירידה נוספת בצריכת הקלוריות או בנוכחות של רכיבי תזונה חיוניים עלולה להוביל במהירות לסיבוכים מסכני חיים.

ב-24–48 השעות הראשונות למחסור במזון הגוף מנצל את מאגרי הסוכר שבכבד. כשהם מתכלים, הגוף עובר לשימוש בשומן ולפירוק חלבון מהשרירים כדי לייצר מעט סוכר חיוני. בשלב זה יורדים מהר במשקל, מתגברים החולשה, הסחרחורת והקושי בביצוע מאמצים.

אחרי כשבוע-שבועיים הגוף מנסה "לחסוך" באנרגיה ומאט את חילוף החומרים, אבל הגרעון נמשך. ככל שמאגרי השומן מצטמצמים, הוא מפרק יותר חלבון – תחילה מהשרירים ובהמשך גם מרקמות חיוניות. כאשר אחוזי השומן יורדים אל מתחת לכ-5%, מדובר במצב חירום רפואי המלווה בפגיעה חמורה בוויסות חום הגוף, ירידה קיצונית ברמות

ההורמונים, והגברת הסיכון להפרעות קצב ולקריסה רב-מערכתית. רעב ממושך של חודשים רבים, ובוודאי לאחר כמעט שנתיים, תהליך זה מוביל לדלדול שריר קיצוני, פגיעה ביכולת ריפוי פצעים ובהמשך גם לפגיעה חמורה בשריר הלב – ירידה בכוח ההתכווצות, האטת הדופק, רגישות גבוהה להפרעות קצב ואף סיכון ממשי לאי ספיקת לב גם במאמץ קל. במקביל נפגעת מערכת העצבים האוטונומית, האחראית על ויסות פעולות חיוניות כמו דופק, לחץ דם ונשימה. הפגיעה הזו מגדילה את הסיכון לשינויים חדים בלחץ הדם, להפרעות קצב לב מסכנות חיים, לעילפון ואף למוות פתאומי.

ההשפעות ניכרות בכל מערכות הגוף: מערכת החיסון נחלשת מאוד עד כדי דיכוי, ולכן זיהומים נעשים תכופים וחמורים; הכבד, הכליות ומערכת העיכול מתפקדים פחות טוב; היכולת לעכל ולספוג מזון יורדת, ורעלים מצטברים בדם. התייבשות כרונית, עקב מחסור במים נקיים ושלושלים מזיהומים, מחמירה את הפגיעה הכלייתית, מערערת את האיזון במלחים (הפרעות אלקטרוליטיות) ומעלה את הסיכון לעילפון, הפרעות קצב ופגיעה בכלי הדם. חסרים בוויטמינים ובמינרלים, כמו תיאמין, אנמיה עקב חוסר ברזל, וויטמין D, מחמירים חולשת שריר, עייפות ואובדן מסת עצם. בנוסף, תנאי סביבה קשים, כמו חום, מים מזוהמים והיעדר היגיינה, מעצימים את הפגיעה ומעלים עוד את הסיכון לזיהומים, כולל טפילים עוריים ומערכתיים כמו תולעים, כינים וסקביאס.

בסיכומו של דבר, רעב ממושך גורם לגוף לפרק שומן, אחר כך שריר ולבסוף איברים חיוניים, כולל שריר הלב, עד סף קריסה. עצירת המחסור, תיקון מבוקר של התייבשות והזנה מדורגת הם תנאים הכרחיים להצלת חיים ולמניעת נזק בלתי הפיך. החטופים מצויים גם בתנאי חושך ללא חשיפה לאור במשך חודשים. פגיעה זאת, בפרט בתנאי הרעבה, משפיעה על הראיה ועל איזון ויטמין D, שאחראי על ייצוב מערכת השלד, ומסכנת בשברים בעצמות.

ההשלכות הניויר-פסיכולוגיות והנפשיות של הרעבה

רעב קיצוני והרעבה מכוונת מהווים פגיעה רפואית חמורה שמערערת את היסודות הפיזיים והנפשיים של האדם. מצב של "מוח מורעב" - פגיעה ניויר-קוגניטיבית עקב הרעבה, מתאר את פעולת מערכת העצבים תחת חסר אנרגטי וחסרים תזונתיים חיוניים: רמות גלוקוז נמוכות ומתמשכות, שינוי במקורות האנרגיה של המוח, וחסרים בוויטמינים ומינרלים כגון תיאמין, ברזל ו-B12. שיבושים אלה פוגעים בתפקוד העצבי ובמוליכות החשמלית במוח.

התוצאה היא ירידה ביכולות קוגניטיביות מרכזיות – קשב, זיכרון עבודה, מהירות עיבוד, גמישות מחשבתית, שיפוט וקבלת החלטות – לצד היצמדות מחשבתית לאוכל, האטה בפעילות המנטלית והמוטורית ופגיעה בשליטה בדחפים. תופעות אלה מוכרות הן מהספרות המדעית על שבויים והן מניסויי הרעב של מינסוטה.

אנצפלופתיה עקב מחסור בתיאמין – פגיעה מוחית חריפה הנגרמת מתת-תזונה – מחמירה בזמן אמת את כושר ההישרדות, שיתוף הפעולה, הזיכרון והיציבות הרגשית של החטופים, ועלולה להותיר נזק ניוירוקוגניטיבי ממושך גם לאחר השחרור.

בממד הנפשי, הרעבה מגבירה את הסיכון לדיכאון חריף, חרדה, עצבנות, אפתיה, הפרעות שינה ואף דיסוציאציה – מצבי ניתוק מהגוף ומהעצמי. כאשר הרעב מתרחש בסביבה רוויית אובדן שליטה, אלימות כרונית ואיום מתמשך, מערכת הדחק (HPA) פועלת בעוצמה גבוהה, וכתוצאה מכך רמות קורטיזול גבוהות פוגעות בלמידה ובזיכרון (באמצעות פגיעה בהיפוקמפוס), מצרות את שדה הקשב ("ראיית מנהרה"), מגבירות היפר עוררות וחוסר אונים נלמד, ומחמירות את הסיכון להיווצרות PTSD מורכב. לצד הפגיעה הגופנית מופיעה גם פגיעה נפשית קשה. הרעב, במיוחד כשהוא משולב בבידוד, חשיכה ולחץ נפשי, עלול לגרום לדיכאון עמוק, אפתיה וקהות רגשית, בלבול ולעיתים הזיות ושיתוק תפקודי.

בנוסף, ההשפלה והכפייה הכרוכות בצפייה בשובים אוכלים מולם – לעיתים במכון – מגבירות את תחושת הרעב ואת התשוקה הכפייתית למזון, ומעצימות רגשות של מצוקה, בושה וחוסר אונים. שילוב זה מחמיר את הפגיעה הקוגניטיבית והרגשית הנגרמת מ"מוח מורעב" ומההתעללות המתמשכת. השלכות אלה אינן מסתיימות עם הפסקת הרעב; רבות מהפגיעות הפיזיות והנפשיות עלולות להמשיך ולהשפיע על החטופים חודשים ואף שנים לאחר שחרורם, ודורשות תהליך שיקום ממושך ומורכב. צילום החטופים במצבם הקשה והפצת הסרטונים בעולם מוסיפים לתחושת ההשפלה וחוסר האונים.

סיכום

החטופים החיים בעזה מצויים כיום תחת איום מיידי, מוחשי ורב מערכתי על חייהם. העדויות המצטברות, ובהן המראות הקשים מהסרטונים האחרונים, עדויות של שורדי שבי, והמקרים הקשים של חטופים שנרצחו במצב של רעב קיצוני, מצביעות על כך שמדובר בתבנית שיטתית של פגיעה הכוללת הרעבה, מניעת טיפול רפואי, חשיפה לתנאים סביבתיים קיצוניים ופגיעה פסיכולוגית מכוונת.

אין מדובר במצוקה אקראית הנובעת מהתנאים בעזה, אלא במדיניות מודעת ומכוונת מצד חמאס, שמונעת מהחטופים גישה למזון, מים ותרופות, תוך שלילת זכויות אדם בסיסיות. לכך מצטרף מצבם הבריאותי הרעוע ממילא של רבים מהחטופים – כתוצאה מהתעללות, מחלות קיימות, פציעות קודמות, או גיל מבוגר. בשל כך, כל עיכוב נוסף בגישה אליהם, ולו של ימים, עלול לגבות חיי אדם. נדרש מהלך מיידי להצלת חיים, הכולל גישה רפואית בלתי אמצעית, העברת מזון ותרופות, ושחרור מיידי של כלל החטופים החיים והחללים.

פרופ' חגי לוין, ראש מערך הבריאות, מטה המשפחות להחזרת החטופים

ד"ר עינת יהנה, נירופסיכולוגית קלינית ופסיכולוגית שיקומית-מדריכה, מערך הבריאות, מטה המשפחות להחזרת החטופים

פרופ' חנית אנדולט, ב"ס לבריאות הציבור, אוניברסיטת חיפה; לשעבר ראש אגף התזונה, משרד הבריאות

רשימת מקורות

1. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. מכתב רפואי: סכנת מוות לחטופים בעזה בקיץ 2025 – קריאה לפעולה מיידית (יולי 2025)
2. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. דו"ח רפואי - חיים בגיהנום - שנה וחצי בשבי - מצבם של 24 החטופים החיים בעזה (אפריל 2025)
3. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. דו"ח מומחים על ההשלכות הבריאותיות של 300 ימים בשבי (יולי 2024)
4. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. דו"ח רפואי: הסיכונים הבריאותיים של החטופים והחטופות הנמצאים בשבי החמאס למעלה משלושה חודשים (ינואר 2024)
5. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. דו"ח רפואי - התאוששות בהמתנה: אתגרי השיקום של החטופים המשוחררים ומשפחותיהם שנה אחרי (נובמבר 2024)
6. המועצה הלאומית לביטחון תזונתי. גילוי דעת: מצב הביטחון התזונתי של חטופים וחטופות בעזה. (יולי 2024)
7. מערך הבריאות, מטה משפחות החטופים. דו"ח בריאות: מעל 400 ימים בשבי - החורף הקרוב עלול להוות מכת מוות לחטופים (נובמבר 2024)
8. Goldenberg, T. (2023, November 24). Freed Israeli hostage describes deteriorating conditions while being held by Hamas. AP News. <https://apnews.com/article/hostage-gaza-freed-israel-captive-408f65fcc1b8f016f3735cd5022163eb>